

NIKOLA PETANOVIĆ - BORAC ZA SLOBODNU CRNU GORU

Nikola Petanović, (Podgor 1892 - San Francisko 1932) spada u rijetke pripadnike stare emigracije koji su stekli visoko obrazovanje u SAD. Na poziv starijeg brata Mitra odlazi 1912. godine u SAD. Na-kon kratkog boravka u Bjut Montani odlazi u Kaliforniju, nastavlja obrazovanje i počinje s književno publicističkim radom. Godine 1923. u San Francisku objavljuje svoje prvo poetsko djelo na maternjem jeziku Ponos života. Gotovo svi njegovi kasniji tekstovi su pisani na engleskom. Zabrinut dešavanjima u Crnoj Gori nakon 1918, donosi odluku da čitav svoj intelektualni angažman posveti borbi za obnovu crnogorske državnosti. 1924. godine započinje djelovanje, među intelektualnim krugovima i našim iseljenicima u USA, izdavanjem brošura, pis-anjem javnih proglasa, pisama i držanjem predavanja o Crnoj Gori. Godine 1927. pokreće časopis Montenegrin Mirror (Crnogorsko ogledalo) i osniva Odbor za suverenu i samostalnu Crnu Goru, u San Francisku. Oko sebe stvara krug uticajnih ljudi uz čiju pomoć nastavlja da vrši pritisak na američku javnost u vezi crnogorskog pitanja, sve do kraja 1931. godine. Pjesnički nadimak mu je NAIAD. Umro je u četrdesetoj godini. Borbu za Crnu Goru smatrao je mnogo važnijom od svog privatnog života i nije ostavio potomstva.

Tokom političkog djelovanja zalagao se za stvaranje uslova za održavanje referendumu na kojem bi se Crnogorci slobodno izjasnili u kakvoj državi žele da žive. Crnu Goru je vidio kao modernu, samostalnu, razvijenu, zemlju, lidera zemalja na Balkanu, okrenutu ne prema evropskim silama, već prema SAD kao budućoj svjetskoj velesili.

Crnogorsku samostalnost je smatrao hiljadugodišnjom tekovinom u kontinuitetu od Duklje - Zete do Crne Gore i imao je sasvim jasne predstave o Crnogorcima kao naciji. Njegova predviđanja da će SAD, na koju je gledao kao na budućeg zaštitnika crnogorskih interesa, postati najveća vojna i ekonomska sila na globalnom nivou, te da će engleski postati vodeći svjetski jezik, pokazala su se kao tačna.

Povezivanje prekomorskih Crnogoraca

Događaji koji su uslijedili nakon nasilnog ujedinjenja 1918. godine izazvali su velike potrebe ne sa-mo u Crnoj Gori, nego i u brojnoj crnogorskoj dijaspori na svim kontinentima. Dešavanja iz tog perioda nastavila su da se reflektuju na naše iseljeničtvo gotovo dvije decenije kasnije, posebno u Argentini i Sjedinjenim Američkim Državama, zemljama u kojima su kolonije naših iseljenika bile najbrojnije.

Sve ono što je potresalo Crnu Goru toga vremena na specifičan način se reflektovalo i na naše iseljenike, ali događaji iz tog vremena su malo poznati i vjerovatno će zauvijek ostati neotkriveni i neistraženi. Na ova dva kontinenta proces je tekao paralelno, ali s obzirom na bitno različite uslove i okolnosti, stvari su se odvijale drugačije. U Argentini i ostatku Latinske Amerike najveći dio crnogorskih iseljenika se izjasnio protiv ujedinjenja, odnosno protiv načina na koji je ono izvršeno. Uticaj unionista na Crnogorce u toj zemlji nije bio velik, posebno nakon što su počele pristizati prve vijesti iz Crne Gore. Na ovakvu atmosferu i dominantno raspoloženje naših iseljenika u Argentini bitno je uticao i boravak Krsta Zrnova Popovića i njegovih saradnika kako i on sam kaže u pismu upućenom divizijaru M. M. Vučiniću 28. maja 1922. godine, iz Buenos Airesa

Sa velikijem zadovoljstvom možemo vas pozitivno izvjestiti da kod velike mase ovamošnjih Crnogoraca stoji moral na visinu. Pravi su patrioti i složni su izdržati sve muke i patnje za postignuće naše pravedne stvari. Iako su u tuđini i udaljeni od svoje otadžbine, ipak drže se kao pravi Crnogorci i bore se protivu svakoga onoga ko nasrće na pravo i čast Crne Gore.

U dvije najveće kolonije u Čaku i General Maradiagi iseljenička društva su gotovo do sredine tridesetih godina bila podijeljena na one za kralja i one koji su protiv. Na primjer, u General Madariagi su djelovali Crnogorsko društvo uzajamne pomoći i Crnogorsko jugoslovensko društvo uzajamne pomoći, a čak su zabilježeni i okršaji vatrenim oružjem sa fatalnim posljedicama, što je dokaz da su te godine u dijaspori proživljavane dramatično, gotovo kao i u samoj Crnoj Gori.

Druga veoma važna stvar, koja će u narednim decenijama imati sve značajniji uticaj na dalje djelovanje i opredjeljenje ljudi iz dijaspore, jeste crkva. Gotovo kompletno naše iseljeničtvo u Argentini nije imalo direktnog dodira sa zvaničnom crkvenom ideologijom i asimilatorskom politikom, zbog toga što je tamo dugo vremena djelovala samo ruska crkva, dok je u Sjevernoj Americi uticaj crkve od samog početka bio velik, a vremenom je rastao.

U Sjedinjenim Američkim Državama su od samog početka bile prisutne znatno veće konfrontacije između dvije strane, sukobi su bili mnogo ozbiljniji, dugotrajniji i sistematičniji. Imajući u vidu to da je unionistička propaganda od samog početka uživala podršku od strane Kraljevine SHS, njene diplomatije i njihovih dobro organizovanih lobija, zvanične crkve, srpske dijaspore, jednog broja Crnogoraca, kao i od mnogih iseljeničkih organizacija koje su u poletu jugoslovenstva okupljale sve južnoslovenske narode.

Raspršenim po čitavoj Americi, loše informisanim, a uz to politički, plemenski i na svaki drugi način razjedinjenim Crnogorcima bilo je jako teško izboriti se protiv takve mašinerije. Uz sve to iz dana u dan je slabila motivisanost ljudi uz takođe svakodnevno rastući strah od revanšizma nad familijama, i u Crnoj Gori.

Mnogi Crnogorci iz Argentine su se spremali za organizovani odlazak u domovinu sa ciljem da se pridruže ustanicima. Brigadir Krsto Zrnov Popović je u toj zemlji proveo nekoliko godina, radeći među našim iseljenicima na njihovoj unutrašnjoj organizaciji i na organizovanju akcija usmjerenih prema Crnoj Gori. Stvarao je veze sa prijateljima Crne Gore u Južnoj i Sjevernoj Americi.

Tada prvi put dolazi do kontakata između organizovane dijaspore u Sjevernoj i Južnoj Americi, kao i do planiranja prvih zajedničkih akcija.

Ta saradnja, međusobna podrška i pomaganje se nastavlja i narednih godina, a ponovo se intenzivira krajem dvadesetih godina prošlog vijeka, pojavom Petanovićevog Montenegrin Mirrora.

Crnogorski lobi i nesloga

Crnogorsko poslanstvo u Vašingtonu otvoreno je po ulasku Amerike u rat 1917. godine i radilo do 1919. godine. U tom razdoblju pružilo je veoma značajnu pomoć pri organizovanju Crnogoraca, između ostalog rasturajući besplatno Glas Crnogoraca. U Detroitu počinje da izlazi i Crnogorski glasnik, prvi list američkih Crnogoraca koji se beskompromisno borio za prava Crne Gore. U isto vrijeme Crnogorci, nacionalno svjesni i svjesni zločina koji je napravljen nad njihovom zemljom, organizuju se i osnivaju prvu asocijaciju koja je djelovala na teritoriji čitave SAD, Savez nezavisnih Crnogoraca sa

ukupno 11 odsjeka u raznim djelovima SAD i sa preko 600 članova. Lokalne organizacije koje su bile u sastavu saveza nosile su nazive poput: Crnogorci do smrti, Vučji Do, Kralj Mihailo itd.

Jedna od osnovnih funkcija Saveza, pored organizovanja Crnogoraca u SAD, bilo je povezivanje sa sličnim organizacijama u Evropi i Južnoj Americi, a kasnije i slanje dobrovoljaca u Crnu Goru i prikupljanje novčane pomoći za ustanak. Takođe je rasturan i časopis Et le Montenegro od Žan Argiela, memorandum koji je Jovan Plamenac poslao Društvu naroda i savezničkim vladama, knjiga Vitni Vorena uglednog i bogatog njujorškog arhitekta itd.

Crnogorski lobi potpomognut stranim prijateljima uspijeva da, preko svojih veza, u velikom broju značajnih časopisa objavi članke o Crnoj Gori i američkoj javnosti približi situaciju u kojoj se našla njihova zemlja.

Nakon smrti Kralja Nikole dolazi do pada morala i motivisanosti za dalju borbu, što je značajno uticalo na slabljenje pokreta u Evropi. U to vrijeme u SAD dolazi dr Vladimir Popović - Saks, kojega dočekuje tadašnji počasni crnogorski konzul u Nju-jorku Luidi Kriskolo i u zajedničkoj akciji uspijevaju da prikupe preko 6.000 dolara namijenjenih crnogorskim izbjeglicama u Italiji. Uskoro nakon Popovića u SAD stižu arhimandrit Janjušević i predsjednik vlade Jovan Plamenac. Arhimandrit Janjušević osniva Nezavisnu Crnogorsku Crkvu u Americi sa sjedištem u Detroitu.

Plamenac počinje plasirati bonove oslobođenja - isplative mjesec dana po evakuaciji srpske vojske iz Crne Gore (B. Purić Naši iseljenci - S. B. C Beograd 1929).

Za vrlo kratko vrijeme pokret postiže veoma značajne rezultate. Odziv Crnogoraca širom Amerike kao i odziv američkih prijatelja bio je nevjerojatno velik.

Sanitetski genaral Behram iz Vinipega, inače šef kanadske ljebarske misije u Crnoj Gori za vrijeme rata u društvu sa E. Korivo, bivšim crnogorskim počasnim konzulom u Kvebeku i Arturom Peniom, urednikom Quebec Cronicle-a štampaju članke u korist crnogorske stvari i pridružuju se kampanji za obnovu crnogorske državnosti koja se istovremeno vodila i u montrealskoj Gazeti. U isto vrijeme drže i predavanja širom Kanade. Kriskolo obnavlja Komitet za nezavisnost Crne Gore u koji se uključuju kao počasni kavaljeri crnogorske slobode lord Sidnem iz Londona, Alex Devine iz Mančestera, švedski istoričar Sven Harden iz Štokholma, profesor Antonio Baldaći iz Bolonje, regent republike San Marino Mario Borbikoni, njemački pisac Kurt Heset, dr Berham i Korivo iz Kanade.

U Njujorku se pokreće list Montenegro koji u ime komiteta 1924. šalje posljednji memorandum Društvu naroda, za plebiscit u Crnoj Gori.

Sav taj polet i veliki uspjesi u kampanji koja je vođena u korist crnogorske nezavisnosti u SAD sva-kako iritiraju suprotnu stranu, tako da unionisti i protivnici Crne Gore svih vrsta pokreću mašineriju protiv Crnogorskog fronta u SAD, uglavnom plasirajući neistine, smišljajući provokacije, podmećući i prijeteći kako istaknutim, tako i običnim članovima.

Osim toga, nažalost dolazi i do sve vidljivijeg rivaliteta između pojedinaca i između različitih grupa unutar stvorenog Crnogorskog fronta.

Prvi vidljivi sukob nastaje između grupa okupljenih oko Crnogorskog Glasnika iz Detroita i Amerikanskog glasnika Crnogoraca iz Siseja kod Čikaga. Jedni ne priznaju Plamenčevu vladu, već regenta Mihaila i generala Anta Gvozdenovića, a drugi, vjerovatno pod uticajem visokih crnogorskih oficira u boljševičkoj vojsci sa kojima održavaju vezu, osnivaju pod vođstvom nejskog ministra Mila

Vujovića Stranku Crnogorskih radnika i seljaka, a u isto vrijeme dolazi i do razilaženja Plamenca sa Kriskolom, koji se po američkoj štampi počinju međusobno optuživati za pronevjere velikih suma novca koje su u proteklom periodu pristizale od crnogorskih patriota širom Amerike. Svi ti sukobi, kao i smrt kralja Nikole, imaju katastrofalne posljedice na sam pokret u Americi i on se raspada u veliki broj manjih frakcija, koje se kasnije jedna za drugom utapaju i gube. Amerikanski glasnik Crnogoraca prestaje da izlazi. Jedini organ koji nastavlja sa radom nakon velikog loma, bio je Crnogorski glasnik iz Detroita, koji uspijeva da održi jake veze sa ostacima urušene organizacije u SAD, ali i sa Crnogorcima u Argentini i drugim zemljama.

Crnogorsko ogledalo kao ponornica

U periodu od 1900. do 1915. u SAD se uselilo 13 miliona ljudi, uglavnom iz južne i istočne Evrope, što je dovelo do debalansa u populaciji, reakcije anglosaksonskih starosjedjelaca i novog restriktivnog zakona o useljavanju. Američki predsjednik Wilson zalagao se za osnivanje Društva naroda koje bi "ve-likim i malim državama omogućilo uzajamne garancije u vezi sa političkom nezavisnošću i teritorijalnim integritetom", ali je na Pariškoj mirovnoj konferenciji pristao na ustupke, a Senat SAD je odbacio Wilsonov internacionalizam i idealizam., ili kako novinar V. Vajt konstatuje "Amerikancima je dosta ideala, a dosadila im je plemenitost." Došlo je do velike ekonomske krize i pada uticaja iseljeničkih organizacija.

Procjenjuje se da je u to vrijeme u SAD živjelo između 15 i 20.000 Crnogoraca.

Petanović se javlja poslije propasti oružane pobune, tzv. Božićnog ustanka u Crnoj Gori i smrti kralja Nikole, u vrijeme kada je crnogorsko pitanje praktično skinuto sa dnevnog reda međunarodne diplomatije i kada je i javnost u većini zemalja bila ravnodušna prema sudbini Crne Gore, a crnogorska emigracija postala razjedinjena i apatična. Crnogorsko ogledalo (1927-1931) čiji je inicijator, glavni saradnik, vlasnik i urednik bio Nikola Petanović, praktično se javilo kao nastanak borbe za crnogorsko nacionalno i državno pitanje i na neki način bilo preteča crnogorske štampe, političke i intelektualne opozicije režimu u Beogradu.

Od 1925. do 1927. nastaje velika kriza u crnogorskom nacionalnom i oslobodilačkom pokretu u SAD, u organizacionom smislu, ali ideja uspijeva da preživi. Brojni Crnogorci u Americi se nikako nijesu mogli pomiriti sa stanjem u kojem se našla njihova domovina, kao ni situacijom u samom iseljeništvu. U vrijeme popularnosati Ficdžeraldovog Velikog Getsbija, Petanović se u San Francisku javio svojim časopisom Montenegrin Miror. Inspiraciju za borbu za samostalnost Crne Gore povezuje sa američkom istorijom i njenom borbom za nezavisnost.

Jedan od ljudi koji je vaskrsnuo crnogorski nacionalno oslobodilački pokret u dijaspori i udario temelje modernom crnogorstvu u SAD, bio je, da ponovimo, Nikola Petanović Naiad, vođa Crnogoraca na zapadnoj obali i čovjek koji se do kraja života beskompromisno borio za slobodu svoje zemlje i nacije. Bio je osnivač i predsjednik Odbora za suverenu i samostalnu Crnu Goru u San Francisku, glavni i odgovorni urednik časopisa Montenegrin Miror (Crnogorsko ogledalo), glasila slobodnih Crnogoraca i spiritus movens svih značajnijih akcija koje su imale za cilj promovisanje crnogorskog pitanja u američkoj javnosti i međunarodnim diplomatskim krugovima od 1927. do 1931. godine. Njegova shvatanja o geopolitičkim i nacionalnim pitanjima prevazilaze vrijeme kada je djelovao i stvarao i pripadaju modernim političkim idejama.

Svoj život posvetio je borbi za obnovu crnogorske državnosti, držeći predavanja po mnogim američkim univerzitetima, održavajući kontakte sa mnogim poznatim ličnostima i uticajnim ljudima toga

vremena, pišući drame, pjesme, knjige, izdajući časopise, povezujući slobodne Crnogorce. Petanović je, takođe, u vrijeme potpunog beznađa predstavljao jedini oslonac i podršku svim ljudima u SAD i širom svijeta, koji su Crnu Goru vidjeli kao modernu i nezavisnu državu, u godinama kada su mnogi u svojoj borbi bili posustali.

Petanovićev cilj je bio da lobiranjem kod vodećih američkih političara, medijskim pritiscima, i na dru-ge načine, pokrene pitanje ljudskih prava u Crnoj Gori i legaliteta samog čina ujedinjenja. Svojim dje-lovanjem u SAD želio je da izazove takav splet okolnosti koji bi zahvaljujući pritisku međunarodnog faktora doveo do raspisivanja referenduma u Crnoj Gori, na kojem bi Crnogorci u prisustvu međunarodnih posmatrača u koje bi bili uključeni i Crnogorci iz SAD, mogli slobodno da se izjasne u kakvoj zemlji žele da žive.

Toj ideji kojom je želio da svom narodu pruži šansu za slobodno izjašnjavanje podredio je apsolutno sve, živio je za to da jednog dana Crnogorci dobiju pravo na slobodan izbor.

Nikola Petanović je kao dvadesetogodišnjak došao u Bjut Montanu, tada vjerovatno najbrojniju crnogorsku koloniju u Americi. Nije, međutim, kao većina njegovih sunarodnika pošao u rudare, već se školovao i pisao pjesme. Sa trideset godina izdaje zbirku pjesama Ponos života na maternjem jeziku. To su bile lirsko-filozofske refleksije mladog čovjeka koji je stekao iskustvo i obrazovanje i nastoji da nađe odgovore na vječita pitanja života. Ova jedintsvena sveščica stihova, do sada potpuno nepoznata, svjedoči o tome da je izuzetni crnogorski iseljenik bio pjesnik i to, u nečem bitnom, van šablona domaće poetske tradicije, kako po motivima, tako i po metaforici i versifikaciji. Vjerovatno njegovo poetsko prvijenče nije moglo naći valjanu rezonancu kod zemljaka vaspitanih na epskoj poeziji, pa je u kasnijim stihovanim porukama, uz publicističke članke pravio kompromise, kako bi ostvario komunikaciju.

Crna Gora jeste okupirana, ali ona nije mrtva i njena tragedija daje novi sjaj njenom imenu. On Crnu Goru vidi kao ogledalo slovenskih vrlina, a svoj časopis kao izraz nacije koja ima pravo na postojanje. Za sebe kaže da je slobodnjak koji se slobodno vaspitavao na engleskom jeziku i da njegovo obrazovanje nikog drugog nije koštalo jednog centa.

Petanovića i njegov časopis interesuju istorijske teme. On nema dvoumljenja o tome da je Crna Gora stara država koja vuče korijene iz dukljanskog perioda i smatra da su slovenski doseljenici miješani sa starim ilirskim stanovništvom (crnogorsko - ilirska mješavina) iz čega je nastala crnogorska nacija stara hiljadu godina, ali iz prošlosti ne izvlači krunske dokaze za njen savremeni samostalni nacionalni i državni život, već iz njenih ekonomskih potreba i političkih prava. On se zalaže za Republiku Crnu Goru, koja bi bila pod zaštitom SAD i bila začetak nove balkanske civilizacije.

On prati literaturu o Crnoj Gori na engleskom, a reklo bi se da dolazi i do informacija o pisanju jugoslovenskih časopisa (naročito često citira Ratnik i zagrebačku Novu Evropu). Jednom je napisao da ga podacima o novim knjigama i člancima u časopisima snabdijeva naša služba u Londonu. Vodi polemike sa srpskom propagandom koja nastoji da ocrni kralja Nikolu i pripíše mu napuštanje Lovčena i izdajstvo u ratu sa Austrougarskom.

Petanović, dakle, nije samo intelektualac koji me-ditira o nacionalnom pitanju, piše članke i pje-sme, već i politički borac i organizator. On je istinski nadahnut crnogorskom istorijom i slobodom. Ništa u tom poslu nije mu teško, ni moljakanje za pretplatu na časopis, ni pozivi na saradnju, ni pisanje apela. Uvjeren je da je žrtvovanje za Crnu Goru, žrtvovanje za pravdu i slobodu. Slab odziv i resignaciju kod svojih sunarodnika u Americi on vidi u monotonom životu i modernom konformizmu, a indiferentnost nekih Amerikanaca prema crnogorskoj sudbini objašnjava time što ignorišu njenu istoriju i slavnu tradiciju.

U njegovim člancima ponekad su činjenice prikazane kroz prizmu emigrantske ozlojeđenosti, ali uvijek kulturno i bez vulgarnosti, vrijeđanja i mržnje. Ogorčen je na velikosrpsku politiku Karađorđevića prema Crnoj Gori (kao i prema Hrvatskoj i Makedoniji, pa i samom srpskom narodu), zalaže se za plebiscit naroda u Crnoj Gori sa međunarodnim garancijama i obnavljanje crnogorske nezavisnosti. Opredijeljen je za republikansko uređenje (iako podržava princa Mila Petrovića), obavezu bilingvalnosti (crnogorskog i engleskog jezika), potpuno distanciranje od Rusije, a posebno od boljševičke Rusije, udaljavanje od Francuske i puno savezništvo i pokroviteljstvo od SAD. Sloboda je najviši ideal u koji je Petanović iskreno vjerovao i bio spreman da za nju podnese sve žrtve. Isticao je da je petstogodišnji otpor Crnogoraca i ropstvo okolnih naroda Otomanskom carstvu stvorilo različite mentalitete. Nastoji da bude čuvar etičke kulture crnogorskog naroda, a ako se ona ne prepoznaje kod nekih savremenika to znači da su se odrekli borbe za slobodu i postali slugе. On misli da je došlo do dezintegracije crnogorske nacije, zato apeluje da se našoj braći rasprše iluzije i da je vrijeme da se vrate crnogorskoj nezavisnosti. Voli da citira B. Franklina koji kaže: Oni koji su se odrekli osnovne slobode da bi dobili malo trenutne bezbjednosti, ne zaslužuju ni slobodu ni bezbjednost.

Petanovićevi tekstovi su politički, propagandistički, edukativni, moralizatorski i sračunati na podizanje patriotskih emocija. On se poziva na univerzalna prava čovjeka, na crnogorsko historijsko iskustvo, citirajući često Njegoša i američke političke autoritete i književnike.

Međutim, kao obrazovan i realan čovjek, bez epskih pripjeva i borbenih pokliča, on apeluje na raz-voj ekonomije, stvaranje države i razvoj političkih prava građana.

Petanović vidi u jugoslovenstvu, koje smatra prijevarnim pojmom koji krije velikosrpstvo, glavnog protivnika koji obezličava Crnu Goru i čini je vazalskom pokrajinom. On je za rješavanje crnogorskog pitanja, uz garancije velikih sila, kao i punu slobodu i nezavisnost. Svjestan da Crna Gora nema mogućnost da se izrazi, da nema svoje diplomatske agente, to ostaje njenim aktivnim prijateljima da se organizuju i založe da Crna Gora dobije šansu.

Nažalost, ovaj drčni i umni američki Crnogorac i njegovo plemenito djelo, kao i mnogi drugi zaslužni i slavni pripadnici našeg naroda, kako u dijaspori tako i u domovini, još uvijek nijesu zauzeli mjesto koje im sa pravom pripada.

Značaj Petanovićevog djela danas je od neprocjenjive vrijednosti ne samo zato što predstavlja jednog našeg originalnog ideologa, stvaraoca iz dijaspore koji je pisao, osim poezije, isključivo na engleskom jeziku (smatrao je da će engleski jezik postati dominantan u svijetu i savjetovao Crnogorce da ga uče kako bi bili spremni za nova vremena, jer će tako buduće generacije mnogo lakše uspjeti da se izbore za slobodu), a čiji je rad bio okrenut prema Crnoj Gori, već prije svega zbog njegovog modernog i jedinstvanog shvatanja nacije i države, njenog razvoja, jačanja, ali i zbog svojih vizionarskih pogleda na međunarodne odnose.

To je čovjek koji je dvadesetih i tridesetih godina prošlog vijeka, u vrijeme velike depresije, predviđao da će SAD biti najveća svjetska vojna i ekonomska sila tj. da će jednog dana igrati ulogu koju danas igra. Smatrao je da je Amerika jedina koja može na pravi način pomoći Crnoj Gori na putu ka slobodi, da izgradi bogato i slobodno društvo i približi je zapadnim državama.

Petanović je bio čovjek koji je činio sve da se crnogorsko nacionalno i državno pitanje na vrijeme stavi na dnevni red i uvrsti u prioritete američke spoljne politike.

Ideje Nikole Petanovića je prihvatio značajan broj Crnogoraca u Americi, a pomagali su mu na razne načine mnogi sunarodnici. Sa njim su od početka do samoga kraja bili prijatelji i suosnivači

Asocijacije major Marko Zekov Popović, Mileva S. Gvozdenović (unuka Marka Miljanova), Jovo J. Radonjić, Dušan M. Klisić, \uro Mijušković, Ilija Bogdanović, Stevo Popović, Blažo Radonjić, Lazo Z. Otašević, kao i mnogi drugi širom SAD koji su poticali iz svih krajeva Crne Gore i koji su novčanim priložima, pismima podrške i na druge načine pomagali ovu, gotovo nemoguću borbu za obnavljanje crnogorske državnosti.

Čitavih sedam decenija rad i angažovanje Nikole Petanovića bio je nedostupan našoj javnosti. Danas smo u prilici da otkrijemo mnoge stvari koje su, slučajno ili namjerno, bile prikrivane decenijama. Ova knjižica je pokušaj da se baci više svijetla na rad crnogorske iseljeničke kolonije u SAD između dva rata i na jednu značajnu, našoj javnosti gotovo nepoznatu ličnost.

Pred vama je dio spisa Nikole Petanovića Naiada. Publicistički tekstovi su preuzeti iz časopisa Crnogorsko ogledalo, dio pjesama iz knjige Ponos života, dok je drama Troslavia prenešena u cjelosti. Tu se nalaze proglosti, predavanja koja je držao na univerzitetima, pjesme, analize, ideje za koje se borio dvadesetih i tridesetih godina prošlog vijeka u sjevernoj Kaliforniji, služeći vjerno svojoj domovini i boreći se za njenu slobodu do svoga kraja, nad kojim i danas postoji magla tajne.

Ovo izdanje je ugledalo svjetlost dana najviše zahvaljujući dugogodišnjoj saradnji sa Horhe Maćadom iz Huver instituta, Stanfordski univerzitet, Kalifornija, koji je ove i mnoge druge materijale sa velikom požrtvovanošću i entuzijazmom sakupljao godinama i slao ih u Crnu Goru. Horhe Maćado je Kubanac koji ima neobjašnjivu ljubav prema Crnoj Gori i njenoj istoriji. Nikada je nije posjetio, posljednjih petnaestak godina je samostalno istraživao i pomažući meni pružio nemjerljiv doprinos otkrivanju onih stranica istorije našeg iseljeničtva, koje su, slučajno ili namjerno, bile skrivene decenijama.

Originali Crnogorskog ogledala se čuvaju u biblioteci Stanfordskog univerziteta i u još nekoliko biblioteka u Kaliforniji, a "Troslavia" u biblioteci Braun univerziteta u Masačusetsu. Tekstovi prenešeni iz djela Ponos života kao i dio fotografija objavljenih u ovoj knjizi dobijeni su od porodice Dušana i Andrije Petanovića iz Podgorice, najbližoj rodbini Nikole Petanovića u Crnoj Gori.

Ovom izdanju su prevođenjem tekstova sa engleskog jezika, kao i na druge načine doprinijeli moji prijatelji Vladimir Abramović, mr Aleksandar Pejović i Savić Rašović - Saša.

Gordan Stojović